

VLČKOVÁ

Studie sídla v krajině

VLČKOVÁ

Základní údaje

Menší ves ležící v JZ části Hostýnsko - vsetínské hornatiny v údolí Kameňáku v nadmořské výšce cca 360 – 430 m, v části prořezávající hřbet Lukov - Vančice. Celé správní území obce o velké rozloze cca 1090 ha se nachází v centrální části PŘP Hostýnské vrchy a částečně zasahuje i do údolí Ráztoky, kde se nachází rekreační oblast Pod Grúněm v okolí nádrže Rusava.

Historie a vývoj osídlení

První písemná zmínka o sídle pochází z roku 1373.

Jižní polovina katastru byla osídlena v období pozdní středověké kolonizace, kdy vznikaly mj. lesní lánové vsi se záhumenicovou plužinou. Jedná se o lineární formu osídlení. Osu takových sídel tvořil vodní tok, v tomto případě Kameňák, podél něžž byly po jedné nebo obou stranách rozmístěny usedlosti. Každý dvůr ležel v navazujícím pásu záhumenicové plužiny, jehož šířka určovala vzdálenost jednotlivých domů. Ta byla původně poměrně různorodá a v porovnání s dneškem mnohem řidší. Druhotná zástavba původní strukturu značně zahustila. Až na výjimky si však zachovala nepravidelný charakter se samostatně stojícími domy a proměnlivými rozestupy mezi nimi. Nejednalo se o pravidelnou formu lánové vsi, rozestupy mezi usedlostmi byly různé s velkou prolukou obecní půdy uprostřed. V severní části obce navazovaly záhumenicové pásy pouze z jedné strany, v jižní z obou. Na jižním okraji hřbetu Háje bylo několik samostatných stavení, navazující plužina si však zachovala pásové uspořádání. Sídlu obklopovaly na usedlosti vlastnický navazující pásy záhumenicové plužiny. Liniová zástavba v údolích vodních toků procházela téměř celou délkou katastru. Navazující záhumenicová plužina pak vyplňovala většinu území. Lesy byly zastoupeny pouze ostrůvkovitě, převážně v pásu obecní půdy.

Tento typ osídlení je charakteristický liniovou zástavbou v údolích a volnou nezastavěnou plužinou. Výjimku tvořilo několik stavení na svazích hřbetu Háje a hájovna severně od obce. Částečně byl druhotný vývoj lánové vsi (stejně jako u dalších sídel v okolí) ovlivněn specifickými „valašskými zvyklostmi“. Rozrůstající se populace zde vedla k dělení gruntů a k vytváření rodových shluků a záhumenicová plužina byla mnohonásobně příčně dělena, takže se podobala děleným úsekovým plužinám. Velmi členitý reliéf však způsobil, že i tam, kde neproběhlo vlastnické dělení původních širokých pásů záhumenicové plužiny, došlo k jejich početnému podélnému i příčnému dělení na mnoho malých pozemků s četnými mezemi. Vizuálně tak měla plužina charakter úseků až dělených úseků. Vzhledem k členitosti reliéfu netvořila orná půda souvislé plochy, ale spíše menší segmenty obklopené travním porostem. Ty sloužily i k přístupu na pole, neboť oficiálních cest bylo v mapách zakresleno poměrně málo. Na řadě pozemků rostly jak ovocné, tak i lesní dřeviny. Ovocné stromy byly původně pěstovány zejména v blízkosti usedlostí, až později se šířily dále do krajiny.

Severní polovině katastru vždy dominovaly lesy, pouze ostrůvkovitě se v něm vyskytovaly enklávy rozptýleného osídlení s úsekovou plužinou. Tento typ osídlení je typický pro novověkou kolonizaci a objevuje se ve velké části území v okolí. Jednotlivé usedlosti, příp. jejich malé skupinky osazovaly v posledních několika staletích okrajové části katastrů, částečně vznikaly i na okrajích již existujících plužin. Rozptýlené zemědělské usedlosti zde vznikaly prakticky až do poloviny 20. století. Z velké části se tedy jedná o velmi mladou sídelní vrstvu.

Základ hospodaření tvořilo pěstování polních plodin a převážně individuální chov dobytka (obecní pozemky tvořily jen menší část plochy pastvin). Význam ovocnářství v posledních staletích zřejmě stoupal – zvyšovalo se totiž zastoupení ovocných stromů. Lesy, dominující v severní polovině katastru byly panské (dnes státní), v jižní části byly i lesy obecní a soukromé. V posledních cca 150 letech došlo k jejich prostorovému rozvoji.

Postupně dochází ke značnému rozvoji zástavby. Jde zejména o zahušťování, pouze částečně také o její plošný rozvoj. Zatím si obec zachovává lineární údolní charakter. Místy však již začíná zástavba vystupovat z údolí na svahy. Do řešeného území také vstoupily zcela nové typy zástavby: soustředěná uliční zástavba s pravidelně seřazenými domy, zemědělsko-výrobní areál a chatové osady. U potoka Ráztoka na severním okraji katastru vznikl prakticky nový, chatový sídelní útvar (Pod Grúněm).

Historické členění plužiny se výjimečně dochovalo pouze v malých segmentech zejména v bezprostřední návaznosti na původní selská stavení. I když se řada mezí dochovala, většina zemědělské půdy byla scelena do neúměrně velkých bloků a částečně také zalesněna. Až na malé záhumenky byla v

posledních desetiletích všechna orná půda zatrávněna. Rozsáhlé lesní porosty dnes zaujímají téměř 3/4 katastru, zemědělská půda pak zhruba 1/5. Rozloha zastavěných ploch je přibližně necelých 7 ha. Počet obyvatel od začátku 20. století (cca 550) do současnosti spíše postupně klesal, i když s výkyvy (po II. světové válce), a dnes se ustálil kolem cca 400. Oproti tomu se počet domů za stejné období více než zdvojnásobil na zhruba 180 (z dnešních necelých čtyř stovek budov slouží odhadem jen necelá polovina k bydlení).

Krajinná charakteristika

Typologie české krajiny (typologické členění krajiny):

Samotná ves a jižní část jejího katastru se nachází v krajinném typu **5M3 - pozdně středověká, lesozemědělská krajina členitých pahorkatin a vrchovin Karpatika**, většina správního území obce však již náleží ke krajinnému typu **7L6 – novověká, lesní krajina hornatin karpatského okruhu**.

Vizuální souvislosti (individuální členění krajiny):

Severní polovina sídla a navazující rozptýlené osídlení i většina jeho správního území zaujímá západní část osově protáhlého SvC **19. Vlčková - Držková kotlina**. Jižní část sídla, která prostupuje údolím dělicím hřbet Lukov-Vančice, zasahuje již do sousedního SvC **18. Kašavská údolí**.

Od tohoto nadhledového členění se odvíjí i prostorové dělení zástavby vsi na úrovni KvC. Severní část zástavby je součástí KvC rozprostírajícího se v údolí Kameňáku a jeho levostranných přítoků severně od dělicího hřbetu Lukov-Vančice, jižní část zástavby se nachází v KvC zaujímajícím údolí J od něj.

Přestože je vizuální uplatnění samotného sídla v krajině spíše omezené (většina jeho zástavby je situována v dolních částech údolí), nemalá část novodobější zástavby na několika lokalitách vystupuje z údolí na pohledově exponované svahy, zejm. hřbetu Háje, ale i úpatí Vančice. Rovněž část chatové zástavby obsadila exponované svahy v okolí sídla (kol požární nádrže, hřbet Vančice). Ve srovnání s předchozím se usedlosti rozptýleného osídlení vizuálně uplatňují spíše jen omezeně. Rozsáhlý rekreační areál Pod Grúněm je vzhledem ke své velikosti relativně dobře pohledově skryt v údolí.

Urbanistická charakteristika

Historická půdorysná forma:

lesní lánová ves /

rozptýlené osídlení

Stávající půdorysná struktura:

zahuštěná lánová ves /

rozptýlené osídlení

(chatový areál Rusava)

Dochovanost urbanistického formy:

3 dobrá /

2-3 velmi dobrá až dobrá

Typ plužiny:

záhumenicová /

úseková

Dochovanost plužiny:

3 dobrá /

2-3 velmi dobrá - dobrá

Vazba plužiny na sídlo: - záhumenicová plužina navazuje v J části sídla z obou stran, v S jen z jedné
- rozptýlené usedlosti jsou typicky součástí úsekové plužiny

Architektonická charakteristika

Historický architektonický typ: roubený dům karpatský

Míra zachovalosti hist. architektonického typu:

3-4 dobrá až částečná /

3 dobrá

Celková architektonická hodnota sídla:

3 průměrná /

3 průměrná

Celkové hodnocení

Původně lesní lánová ves s postupně se rozrůstající a zahušťovanou zástavbou, která si stále poměrně dobře uchovala svůj liniový charakter podél vodního toku. Pouze část novodobé zástavby na ve střední a jižní části přestává respektovat tuto urbanistickou strukturu a začíná vystupovat na výše položené svahy. Mladší rozptýlené osídlení navazuje na plužinu soustředěné vsi pouze v několika enklávách zejm. od severu.

V charakteru zástavby stále převládají typická venkovská, převážně přízemní stavení podélných půdorysů se sedlovou střechou, často přestavovaná či rozšiřovaná (podél hlavní komunikace místy nadstavovaná o patro). Od pol. 20 st. se zvláště u některých novostaveb objevují i atypické půdorysy (blížící se čtverci) a střechy (zejm. valbové až stanové) a přibývá i dvoupodlažních řešení (zejm. v jižní části sídla). Celková hodnota a kompaktnost zástavby vsi je průměrné kvality. Část rozptýleného osídlení zanikla, zbytek si v zásadě zachoval svou urbanistickou strukturu a převážně i vzhled usedlostí.

Původní dřevěná kaplička s křížem se významněji v obraze sídla neuplatňuje, na rozdíl od novodobě přestavěného areálu obecního úřadu s manýristickou věžičkou a shlukem nesourodých vikýřů. Středně rozsáhlý výrobní areál na místě bývalého JZD na jižním okraji se pohledově uplatňuje jen relativně omezeně. Rozsáhlý rekreační areál Pod Grúněm s množstvím chat v okolí v. n. Rusava je od samotné obce i její plužiny zcela prostorově oddělen v samostatném údolí. Díky svému umístění na dně údolí a zejm. vzrostlé dřevinné zeleni se v dálkových pohledech zásadněji neuplatňuje.

Mapa Stablního katastru z roku 1829 (zdroj: <https://archivnimapy.cuzk.cz>)

Historický (1950) a současný letecký snímek (zdroj: <https://kontaminace.cenia.cz>)

Pohled na severní část vsi (vlevo od Z z návrší nad odbočkou k požární nádrži, vpravo od S na stáječící se zástavbu mezi hřbety Vančice a Háje) - charakteristická liniiová struktura vsi v údolí obklopená svahy

Pohled na jižní část vsi (vlevo od SZ ze zúžení údolí, vpravo od JV na hřbet Háje)

Dochované roubené stavby v zástavbě vsi (vlevo jedna z nejstarších dochovaných, vpravo mladší většího měřítka)

Původní stavení na jižním okraji vsi a dvojice domů na svahu hřbetu Háje (levý as znovu postaven, pravý rekonstrukce)

Zástavba v jižní části vsi s novodobějšími domy, které vystupují na svahy a nerespektují tak lineární charakter soustředěné zástavby v údolí (vlevo soudobé novostavby v nejvyšších partiích, vpravo starší dvoupodlažní domy z dob socialismu)

Vlevo pohled od S na hřbet Háje s pohledově exponovanými stavbami nad vlastní zástavbou vsi. Vpravo střední část ze svahu hřbetu Háje, který zástavba podél toku Kamenáče v pásu obtáčí

Střední část obce s přestavovanou zástavbou liniového charakteru (vlevo u kapličky, vpravo u nedávno přestavěného OÚ)

Různorodé novostavby na JZ okraji vsi, kde jsou podél stávající komunikace vymezeny dostatečné plochy pro rozvoj obytné zástavby. Žádoucí je v ÚPD prostorově regulovat novostavby, aby vzhledově tvořily kompaktní celek (v plochách jsou přípustné jednopodlažní stavby - srovnání s reálným vzhledem zelené novostavby)

Podmínky pro zachování krajinného rázu

- Zvýšenou ochranu je třeba uplatňovat u všech krajinných pólů, os vodních toků, uzavřených ohraničení a krajinných vedut (zejm. svahy hřbetu Sýkornice-Humenec a Kuželku). Krajinné póly vrchů a krajinné veduty je nutno chránit v celé jejich ploše.
- V prostoru vsi Vlčková udržovat soustředěný, převážně lineární charakter zástavby (lesní lánové vsi), oddělené od volné, nezastavěné krajiny. Rozhodně nepřipouštět novostavby v odtržené poloze od zástavby, zejm. pak na pohledově exponovaných lokalitách (viz novostavba RD J pod vrcholem Vančice). Nové objekty ve volné krajině mohou vznikat pouze na místě původních usedlostí rozptýleného osídlení a měly by zhruba dodržovat jejich objemové řešení. Obdobně to platí i pro rekonstrukce stávajících usedlostí. Všechny ostatní záměry musejí být individuálně posouzeny, aby nenarušily krajinný ráz PřP Hostýnské vrchy.
- Sídlo rozvíjet úměrně jeho velikosti. Zachovat tradiční charakter venkovské krajiny, kdy je sídlo převážně obklopeno zemědělskými pozemky.
- U nově zastavovaných ploch alespoň v základu respektovat tradiční půdorys a orientaci stavebních parcel (užší obdélník kratší stranou přiléhající ke komunikaci).
- Respektovat převažující vesnickou strukturu zástavby, tj. stavby umisťovat na pozemku vždy u obslužné komunikace a dodržovat rámcově obdobné odstupy (jak u nově zastavovaných ploch, tak zejména ve stávající zástavbě), nezastavěné zahrady pak situovat za zástavbou.
- Bydlení, resp. rekreace a ubytování jsou běžné funkce a tomu musí odpovídat i běžný vzhled staveb. Tradičním typem obytných, původně i zemědělských objektů byl výrazně podélný přízemní dům se sedlovou střechou, v případě rozsáhlejších stavení pak půdorysu písmene „L“, méně často i „U“. Nezákladnějšími kritérii pro novostavby i rekonstrukce, které alespoň rámcově zajistí respektování charakteru vesnické zástavby, jsou vedle výšky zástavby obdélný tvar objektů, sedlová střecha a štítů. Objekty, které nesplňují tyto základní kritéria, by měly být individuálně posouzeny z hlediska jejich vlivu na krajinný ráz.
- Chránit dochované objekty původní lidové architektury (zbylé původní roubenky v zástavbě v severní části).
- Na plochách původního rozptýleného osídlení ani ve zbývajících dosud nezastavěné krajině nepřipouštět výstavbu žádných dalších rekreačních objektů. Rovněž dále nerozšiřovat stávající chatové osady (zejm. na hřbetu Vančice, v okolí požární nádrže). Pouze zcela výjimečně je možné připustit jednotlivé záměry, které však musejí být individuálně posouzeny z hlediska ovlivnění krajinného rázu. Také je nutné nepřipouštět přestavby chat na objekty k trvalému bydlení s nároky na běžnou technickou infrastrukturu. Rovněž chatovou zástavbu v čisté rekreační oblasti Pod Grúnem považovat za stabilizovanou a dále ji nijak nerozšiřovat.
- Na okrajích vsi zachovat tradiční zahrady s ovocnými, příp. místně původními listnatými stromy, na které místy navazují vysokokmenné ovocné sady.
- Zachovat a podporovat izolační funkci dřevinné zeleně po obvodu výrobního areálu na JV okraji zástavby, jehož vizuální uplatnění částečně potlačuje.
- Obhospodařovat plužinu sečí či pastvou převládajících travinných porostů a nepřipouštět její plošnější zarůstání či zalesňování.
- Podporovat maloplošné způsoby zemědělského obhospodařování a respektovat zbylé členění plužin, zejm. s lemovými porosty dřevin.
- Podporovat výsadbu a obnovu sadů, zejm. vysokokmenných.
- Udržovat, příp. obnovovat aleje podél hlavních cest.
- Mimo zástavbu vsi zachovávat a obnovovat přirozený charakter vodních toků a jejich údolních niv. Nepřipustit zastavování nivy a regulace zbývajících přirozených koryt.
- Lesní porosty obhospodařovat šetrným způsobem a v jejich druhové skladbě postupně zvyšovat podíl původních listnatých dřevin. Nepřipouštět holoseče a obnovnou výsadbu formou Jehličnatých monokultur. Zvláštní pozornost věnovat pozůstatkům původních lesních porostů a pečovat o ně podobně jako o stávající lesní porosty v MZCHÚ.

Krajinářské regulativy ve vztahu k územnímu plánu (z r. 2013)

Základní princip: U soustředěné zástavby udržet liniovou strukturu vsi v údolí, obklopenou svahy bezlesí a rámovanou lesnatými hřbety a plně respektovat charakter vesnické zástavby, kdy se z matrice zástavby běžné funkce (obytná, příp. rekreační) vymykají pouze obecní, funkčně výjimečné stavby (obecní úřad). V případě segmentů rozptýleného osídlení nepřipustit žádné další zahušťování sídelní struktury.

- Nepřipouštět vzhledem k mírnému nárůstu počtu obyvatel neadekvátní množství rozvojových ploch zástavby. O nepřiměřeném počtu rozvojových ploch svědčí nevyužití velké části z nich od schválení ÚPD v r. 2013 (hrubým odhadem využita jen 1/10 - 1/8) - navíc většina z nich byla přebírána ještě ze starší ÚPD. Při zpracování nového ÚP či jeho změně by bylo žádoucí nejproblematictější návrhové plochy zcela vyjmout (využít možnosti vypuštění ploch z důvodu jejich nevyužití po uplynutí 5 let a bez náhrady). V případě soustředěné zástavby vsi se jedná o návrhové plochy nerespektující lineární charakter sídla v údolí (obsazující svahy nad ním), u rozptýleného osídlení jde o nové plochy mimo jeho původní strukturu.
- Většina soustředěné zástavby samotné vsi je stabilizovaná a v zásadě respektuje svoji urbanistickou strukturu. Rovněž to lze tvrdit o rozvojových plochách bydlení v SV části (od odbočky k nádrži dále), které jsou situovány podél hlavní komunikace (zastavitelné plochy by však vůbec neměly zasahovat do nivy toku). Neplatí to ovšem o převážně novodobé zástavbě vystupující z údolí podél potoka na okolní svahy do vyšších poloh. Jedná se zejm. o zástavbu na JZ svahu J pod hřbetem Vančice a na S svahu hřbetu Háje, kde se původně nacházelo jen několik samostatných usedlostí. V ostatních případech se jedná spíše o nevhodně umístěné, jednotlivé novostavby (JV nad požární nádrží, nad bočním přítokem SZ od OÚ, Z nad kapličkou). Aby nedocházelo k dalšímu narušování urbanistické struktury sídla, je nezbytné nepřipouštět žádné další rozvojové plochy zástavby na navazujících svazích údolí. Zároveň je žádoucí vypustit i ty nejproblematictější ze stávajících zastavitelných ploch (min. je alespoň přesunout do rezerv):
 - Rozsáhlé návrhové plochy (téměř 2 ha) v jižní části sídla na pravobřeží Kameňáku (lokalita Na Pasenku) vystupují do svahů a umožňují jejich zcela nevhodné zastavění, včetně nových přístupových komunikací (obdobně jak k tomu došlo na protější straně údolí), navíc zřejmě s nutností vybudovat záchytné příkopy. Přitom v bezprostředně sousedících plochách vymezených jako zastavěné území se nachází řada proluk a nevyužitých pozemků (v pásu od čp 117 po čp 34 a případně i dále k severu). K jejich zpřístupnění lze převážně využít historických a současných cest. Rozvoj (zahuštění) zástavby v této lokalitě by neměl překročit v terénu zřetelnou mez oddělující scelené pastviny, tj. zastavit se na úpatí svahu a ty nechat nezastavěné.
 - Rovněž návrhová plocha na S svahu hřbetu Háje (lokalita Na Pláňavách) rozvíjí nevhodné zastavování pohledově exponovaného svahu. Přestože je již z části zastavěn, další zastavitelné pozemky dají vzniknout de facto plošné zástavbě, která je ve venkovské krajině obecně krajně nevhodná (navíc území PřP). Stávající zástavba se stále jeví z dálkových pohledů spíše jako shluk stavení v horní části svahu oddělený od vlastní zástavby vsi v údolí a tak by to mělo zůstat. V krajním případě a s podmínkou potlačení vizuálního uplatnění (přízemní stavba menšího, obdélného půdorysu orientovaná po vrstevnici, zasazená do terénu a se sedlovou střechou) lze uvažovat o zastavění severního, nejnižší položeného okraje plochy bezprostředně za stávající dvojící domů.
 - Ne zcela vhodná zastavitelná plocha v lokalitě Nad kapličkou je ještě přijatelná, ovšem s podmínkou, že případná další stavba nepřevýší stávající novostavbu a bude pohledově potlačena (viz výše).
 - Z hlediska stanovení podmínek využití funkčních ploch není žádoucí u prakticky celé zástavby soustředěné vsi automaticky připouštět dvě podlaží. Přestože nemalá část stávajících domů je patrová (zejm. v jižní části), stále převládá spíše přízemní zástavba, což jednoznačně platí na okrajích sídla. Dvě podlaží by proto měla být pouze podmíněčně přípustná v závislosti na umístění objektu (jádrové části sídla podél hlavní komunikace, popř. dle okolní zástavby). Nové návrhové plochy k bydlení pak nemusí být jinou funkční plochou (z důvodu jiné podlažnosti) než zbývající část zástavby - kompaktnost vsi.

- Problematické jsou i stávající návrhové plochy v území s rozptýleným osídlením, které byly navrženy ve volné krajině bez respektování původní struktury (buď v lokalitách, kde toto osídlení nebylo, anebo ho naopak zahušťují). Jedná se o nekonceptní přístup k regulaci a usměrňování rozvoje zástavby v rámci ÚPD, který významně ovlivňuje krajinu a je nežádoucím precedentem. Příkladem je již realizovaná novostavba RD (lokalita U cesty k Držkové) J pod vrcholem Vančice nedaleko původních usedlostí. Zbývající dvě lokality (Za humny, Na vrchách) dosud zastavěné nejsou a bylo by je vhodné jako nežádoucí precedenty rozvíjející zástavbu ve volné krajině zrušit. Podmínečně přijatelné by měly být pouze novostavby na místě zaniklých usedlostí a dílčí rozšiřování stávajících usedlostí.
- V území je poměrně značné množství stabilizovaných ploch k rekreaci (zejm. rekreační chaty) rozestých v pluzině a volné krajině. Jejich další rozvoj je proto nepřijatelný, neboť by dále narušoval charakter území.
 - Dvě návrhové plochy v okolí požární nádrže lze označit za ještě hraničně přijatelné, neboť pouze jednotlivě rozšiřují stávající shluky chat (méně vhodná je zejm. plocha V nad nádrží protahující řadu chat ve značně exponované poloze na hřbetu). Neplatí to ovšem o nové ploše J pod hřbetem Háje (lokalita Na písečném), která je situována ve volné krajině, navíc v horní partii pohledově exponovaného svahu (ideálně z důvodu nevyužití zcela zrušit).
 - Rozsáhlé plochy rekreace v lokalitě Pod Grúněm jsou stabilizované a nejsou dále rozšiřovány, ovšem žádoucí by bylo stanovit omezení pro případnou intenzifikaci využívání či přestavby.
 - U funkčních ploch rekreace je v ÚPD nutné stanovit alespoň rámcové podmínky prostorového uspořádání (podlažnost, maximální plochu půdorysu apod.), omezující skryté přestavby chat k trvalému bydlení.
- Větší výrobní aktivity soustředit pouze do stávajícího výrobního areálu a ten již významněji nerozšiřovat ani nezvyšovat výšku objektů (dnes poměrně dobře pohledově potlačen).
- V rámci možností prostorové regulace zástavby v ÚPD je žádoucí stanovit alespoň nejzákladnější podmínky pro běžné obytné novostavby (umístění na parcele u komunikace, zasazení do terénu, přízemní jednoduché objekty obdélného půdorysu, sedlová střecha se štíty), včetně oplocení, které by alespoň rámcově zajistily respektování vesnického charakteru sídla. Zvláštní pozornost věnovat regulativům ploch rozptýleného osídlení (navíc i materiálové řešení a pozemky ideálně neoplocovat) které je z podstaty pohledově exponovanější než jednotlivé stavby soustředěné zástavby.